

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENT
CLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE
NARODNE POMOŽNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene
National Benefit Society

Naročnina: za Zdravne države (raven Chi-
cago) in Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 na pol
leta, \$1.50 za četrto leto; za Chicago in Cincro
\$7.50 za celo leto, \$3.75 za pol leta; za ino-
stranstvo \$9.00.

Subscription rates: for the United States
(except Chicago) and Canada \$6.00 per year,
Chicago and Cincro \$7.50 per year, foreign
countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Reklami se ne
vratajo.

Advertising rates on agreement.—Manu-
scripts will not be returned.

Naslov za vse, kar ima stik z listom:
PROSVETA
1637-59 So. Lawrence Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

PROSVETA

Glasovi iz naselbin

Zanimive beleške iz raznih krajev

O zboru JSZ in Prosvetne matice
Hermine, Pa.—V četrtek, 30. avgusta, me je nenadoma poklical po telefonu moj sosed in že sem mislil, da se je kaj pripetilo kakemu članu družine, toda bil je le klic od tajnika federacije SNPJ v zapadni Penni. Rekel je, da se lahko vozim z njim in z dobrim prijateljem L. Kaučičem iz Sygana. Grem naj v Moon Run in od tam se bomo lahko vozili skupaj z drugo stranko, z zakoncem Jerala, sestro in sod. Berdnik in sod. Glazar. Ker imamo v Westmorelandu stari čas, se je pri razgovoru napravila pomota in tako ni bilo Toneta ob določenem času v Moon Runu in radi tega nas je prva stranka zapustila. Naš voznik je menda hotel dohiteti Jerala in je podil avto na vso moč, toda ker ni vozilo letošnjega izdelka, je opešalo. Dobro je bilo, ker smo bili samo eno miljo oddaljeni od garaže, kjer so avto popravili.

Kljub tej neprilici smo prišli še pravočasno v Cleveland, da smo slišali razpravo naše mladine v Slovenskem narodnem domu. Veselilo nas je, ko smo videli polno dvorano mladine in tudi nekaj starejših sodrugov, ki so prišli poslušat mladino, med temi Nace Zlemberger.

Razprave so se udeležili Frances Langerholc, Travnikar, Mentoni, Jarc, Drasler, Lotrich in drugi ki so izvrstno izvršili svoje naloge. Tudi mladenka, ki je predsedovala, je razumela svoj pogel. Oglasil se je tudi Joško Oven, ki je pozival mladino, naj se zanima za politična vprašanja.

Takoj prvi večer se je pokazalo, da bo zbor JSZ uspešen. Dasi so o tem pisali že drugi, mislim, da ne bo škodovalo, ako tudi jaz povem svoje vtise. Akoprav so slabi časi, se je koncerta v Colliwoodu udeležilo 600 ljudi, dasi je bila vstopnina 40 centov. To je dokaz, da ima napredni element veliko simpatičarjev v Clevelandu. Hvalevredno kulturno delo izvršujejo tudi štirje pevski zbori, ki štejejo do 150 članov in kateri so nastopili na odru. Jaz ne bi zamenjal tega koncerta, ki je bil prirejen v počast delegatom, z nobeno opero. Izenadila me je živa slika z geslom: Delavci vsega sveta, združite se! Tudi deklamacija mlade sodružice Vehar, ki je bila izvajana z navdušenjem, se mi je dopadla.

Slišali smo govornike na tem koncertu, od Zaitza in Lotricha iz Chicaga do tajnika soc. stranke v Ohio. Slednji je dejal, da je delal osem let v neki veliki banki v New Yorku, kjer je dobil globok vpogled v privatni biznis, ki se pogreza in nima upanja, da bi se spet postavil na trdne noge. Govornik je hvalil Jugoslovane, ker so obdržali svojo skupino v stranki, dočim je druge vojna razkosala. Na Jugoslovane se je stranka vedno oprala in so ji tudi zdaj v veliko pomoč pri njenem delu.

Banket je bil tudi dobro obiskan. Udeležilo se ga je nad sto ljudi, ki so napolnili prostor. Delegatje so bili prosti vstopnine in poleg tega jih je kratkočasil Barbičev orkester ter fantje in dekleta s pevskega točkami. Potem se je pričela prosta zabava in prepevanje. Meni se je najbolj dopadla pesem "Adrijsko morje," katere nisem slišal od l. 1908. Takrat so jo peli pri Košičku v Chicagu ob priliki izredne konvencije SNPJ in tudi tedaj so jo zapeli Clevelandčanje. Škoda, da nekaj od tistih pevcev ne sodeluje več z nami. Zadovoljiti se pač moramo s slogo, kakršna je in z zavestjo, da se človeška družba stalno izpopolnjuje. Hvala Clevelandčanom, ki so pripomogli do tega moralnega uspeha in čast Jauhu, Zorkotu, Poljšaku in drugim sodrugom, katerih imena mi niso znana. Po mojem mnenju zasluž Jauh največje priznanje za delo, ki ga opravlja. On dela mirno naprej in se nič ne pritožuje. Ako bi imel dosti takih sodrugov, bi se število članstva v stranki kmalu podvojilo.

Vseh znancev v Clevelandu nisem mogel obiskati, ker ni bilo časa. Oglasil pa sem se pri družini Spik, kjer so mi postre-

gli z večerjo. Mrs. Spik se je udeležila tudi koncerta in potem zabave v spodnjih prostorih. Dalje sem srečal A. Obedo, starega prijatelja, ki ima še vedno trdo besedo in s katerim smo večasi skupaj prepevali. Iz Harwicka sta prišla mr. in mrs. Prasnkar in nekaj drugih fantov iz Pennsylvanije, katerih pota, kakor so mi povedali, so vodila drugod. Ako bi bili vedeli, da bo koncert uspešen, se bi ga najbrž udeležili.

Delegatje zbora JSZ so bili inteligentni, kar se je pokazalo v debatah. Naj omenim, da smo imeli prvi večer smolo, ko smo iskali hišo, v kateri bi morali prenočevati. Vodil nas je Veharjev sin, toda v hiši, kjer je potrkal, nam niso odprli. Od tam smo šli k rojaku Grudnu, ki je pred leti delal kot rudar v Pennsylvaniji. On je imel na razpolago postelji in smo se kar tam ustavili. Nekaj časa smo se pogovarjali o starih znaneih, kmalu pa nas je premagala utrujenost in smo trdno zaspali. Naslednji dan je Tone našel prostor, ki smo ga iskali prejšnjo noč, pri Pirmanu.

Ker se je našemu Jaketu precej mudilo, smo odšli proti domu takoj po zaključku zbora. Na povratku se nam ni pripetilo nič izrednega in dospeli smo v Moon Run okrog polnoči. Lawrence in Jaka sta se potem odpeljala na proslavo 30 letnice SNPJ v Bishop, ker sta upala, da bosta tam našla gl. tajnika Vidra, Tone pa je prenočeval v Moon Runu. V Hermine se je vrnil naslednji dan, kjer bo skušal še nekaj časa orati ledino za SNPJ in soc. stranko.

S pota
Bowie, Colo.—Delavski praznik so letos praznovali tudi v krajih, kjer včasih kompanijski vohuni takega praznovanja niso dovolili. V Somersetu, v rudarski naselbini med gorami, sem premišljeval o veliki izpremembi. V prejšnjih letih so lahko prišli v naselbino le ptice po zraku, kajti vse druge obiskovalce so kompanijski ljudje zapodili. To se je pripetilo meni in mnogo drugim. Ko sem nekoč vprašal, če ta svet ne spada Ameriki in jim pokazal dovoljenje, da kot trgovec lahko obiščem ves okraj, so mi odgovorili, da ne puste na ozemlje nobenega razen delavcev. Primerilo se je, da me je kompanijski vohun s puško v roki pognal s kompanijske zemlje.

Danes je stvar drugačna. Na delavski praznik je velika množica pekla vola ob neki skali in vsak je potem dobil kos pečene kruha, sladoleda itd. Vršile so se razne tekme, igre in množica je prepevala in rajala in med njb so bili tudi delovodje in superintendent.

Ko sem svoječasno obiskal Montano, sem se pohvalno izrazil o kraju, kjer je sedaj v teku stavka, ki je pričela v mesecu maju, v rudnikih in plavžih. Ko je neki odlični mož objavil mojo hvalo o tačasni delavski uniji z vednostjo kompanije, mi je omenil, da jaz ne morem slutiti,

zakaj je on to storil. Par let po tem pomenku mi je bila stvar jasna. V tisti delavski uniji so bili uradniki tudi cerkveni odborniki in kompanijski bossi, toda ko je prišlo do nesoglasja, ko so delavci zahtevali svoje pravice, so lepo unijsko dvorano razstrelili. Vse tiste, ki so bili trni v peti kompanije, so kompanijski vohuni, ki so bili prej delavski voditelji, odpeljali stran na sličan način kakor svoječasno v Calumetu, Mich.

Dasi nimam globokega vpogleda v obstoječe delavske razmere, se me polasča bojazen, ko premišlujem o raznih dogodkih, ki sem jih opazil med delavci.

Matija Pogorelec.

Norčevanje iz Cankarja in drugo
Bellaire, O.— Iz dopisov v Prosveti vidim, da sem jaz edini v tej okolici, ki se oglašam v javnosti. To delo bom nadaljeval, dokler bo Prosveta izhajala, drugi pa naj čitajo.

Mesto Bellaire in okolica sta dobila precej drugačno lice, odkar se dela s polno paro, 35 ur na teden, v tukajšnjih treh premogovnikih Rail River Coal Co., v katerih si služi kruh nad 1500 rudarjev. Ker smo se rudarji organizirali v UMWA, smo precej pridobili na mezdah in pravicah. Ako se ozrem par let nazaj, se spomnim šikan in bojev, ki so izvirali radi nesporazuma in razdvojenosti med rudarji. Prišel sem do zaključka, da na svetu ni sile, ki je ne bi delavci raznih strok premagali, če so stoprocentno organizirani v svojih unijah.

Odkar smo rudarji organizirani v tej okolici v uniji UMWA, je na vseh koncih in krajih harmonija in izginili so očitki proti temu in onemu, dasi smo bili tudi brez tistih, na katere so bili očitki naslovljeni, trikrat bolj izkoriščani, kakor smo zdaj, dasi so prav tisti naši današnji voditelji. Nikjer ni zapisano, da bi morali ostati voditelji zmerom, kajti časi se spreminjajo in tako tudi voditelji. Če bomo delali sporazumno in solidarno v UMWA, bomo dobili nazaj tisto, kar smo pred petimi leti izgubili. V združenju je moč in uspeh v vseh ozirih.

Zelo sem nejevoljen, kadar čitam razna poročila glede "kulturnega vrta" v Clevelandu in kaj vse počenjajo klerikalci s soho Ivana Cankarja. Strinjam se z dopisnikom iz Colorada, ki svetuje, naj poleg Barage postavijo še Vodiško Johanco in katoliškega duhovnika Schmidta, ki je umrl na električnem stolu v New Yorku. Cankar ni bil klerikalec, ko je še živel, zato ne bi smeli njegovo ime onečaščati Grdina in drugi klerikalci v Clevelandu.

Čital sem poročilo, da "father" Cox v Pittsburghu odobrava umore delavcev v fašističnih deželah. Božja zapoved sicer prepoveduje umore, toda Cox se za to ne zmeni.

Cikaški pater Hugo poziva na boj proti socialistom. On kaže nazaj v srednji vek, ko so gorele grmade in vladali inkvizicija in tlačanstvo. To hočejo patri imeti, toda pri zavednih delavcih jim že odklenkalo.

Zavednim delavcem v Jugoslaviji priporočam, da protestirajo in zahtevajo, da se soha Ivana Cankarja iztrga iz rok k-

toliških pustolovcev v Clevelandu. Ako bi Cankar vedel, kako se ti ljudje norčujejo iz njega, bi se v grobu obrnil. Dokler je bil živ, so klerikalci s škofom Jegličem na čelu sezigali njegove knjige, sedaj pa si ga prisvajajo. Škof Jeglič je grmel kot moralist, dasi je spisal zloglasno brošuro za žene in neveste, katero so pridno kupovali v stari domovini in Ameriki.

Louis Pavlinich, 258.

Grover C. Johnson iz Ligelesa, Cal., delavski odvetnik, je bil žrtev vlgilantske Odpejalji so ga na prosto tepli.

taka posojila z raznimi zamerami. Zahtevajo namreč, da imeti prosilec plačane vrste ke; prvo vknjizbo v redu resti plačane; stalno delo, da donošati toliko, da ena na dohodkov kriji obve mesečnega odplačevanja ce in obresti od namerna posojila za dobo treh let je, da kdor ima vse te stvari, ne bo iskal te vrste posojil, ki jih sedaj daje ke pod pokroviteljstvom katera stoji za njimi z odstopno garancijo. Vse ko imenujemo norčevanje nega ljudstva. Kriza, ki prinesel ta kaos, se je prav šele pričela. Kako se bo razvijalo in kakšne pobo nastale, je težko reči. Jasno je, da mora družabni sistem nade družbi. Kapitalizem se je lil, da mu koža poka na Razvili se bo, kajti vsa rija mu ne more pomag razvalinah pa vzkli življenje, ki bo nudilo v človeškemu bitju priliko ljenski obstanek. Tako bo možno v socialistični ker druge poti ni. To na pomnijo tudi tisti, ki j beseda tako zoprna, da socializem koristil tudi nj Andrew Vi

Vigilanti preganli ske stavkarje

Zapodili so jih iz okrajja jem, ker so zahtevali plačo

Salinas, Cal. — (FP) niso hoteli pristati na a niti končati stavke, je doline Salinas preganli filipinskih poljedelskih cev in njih družin. Pre njih vigilanti, ranerji družine s puškami in k

Filipinci so bili upos nabiranju solate in kali za višjo plačo. rani so bili v Uniji fil delavcev. Pred izgonom karji niso upirali. Iz d bifi zapodeni—tudi tisti sprejeli pogoje in se v delo, češ, "da nas radik timidirajo na zvišanje so pojasnili ranerji. P zvišali od 30 do 40 ceuro.

Pri governerju Meriat nemu tajniku Denu in skemu komisarju je vlo test prot i zgonu ali dep D. L. Marcuelo, predsee nije filipinskih delavcev

Nogavičarski boss hitro sal pogodbo

Philadelphia. — Kom gavičarska unija oklica ko v neorganiziranih t kot del tekstilne stavke koj prišel v njen urad Ra predsednik Modern Ma siery Mills iz South Lan Pa., in podpisal kolektiv godbo.

Nogavičarska unija je la na stavko vse delavce krog 85,000 — ki delajo v varnah brez unijske p. Približno 40,000 jih dela skih tovarnah. Poleg kolektivne pogodbe je zahteva unije formiranje njih komisij, ki bodo d plače pri akordnem d vsako branjo industrije.

Domač drobiž

Obiski razstave
Chicago.—Čikaško razstavo in urad SNPJ so obiskali: Frank in Mary Bergant, Willard, Wis.; Frank in Mary Novak, Millston, Wis.; mrs. Fr. Pirnat, mrs. J. Mochilar in mrs. Kate Brejce, La Salle, Ill.

Mlad pevski talent
Milwaukee.—Osemnajstletni Edvard Šostarič, sin Mika Šostariča, socialističnega kandidata za legislaturo, je bil zadnje dni sprejet kot baritonist v odlični pevski zbor Milwaukee Lyric Male Chorus. To znači visoko priznanje za mladega Šostariča, kajti omenjeni zbor sprejema le najboljše moči.

Milvauski bolniki
Milwaukee.—V sanitariju Murdale je Jennie Oblak, predsednica društva Venere, že dva tedna.—V bolnišnici St. Mary's je bila operirana na žolčnih kamnih Helena Goričar.—V bolnišnici St. Luke's je bila operirana na slepiču 18-letna Annie Marn.

Smrtna nesreča na cesti
Bridgeville, Pa.—Dne 11. septembra je bil na cesti blizu Bridgevilla ubit rojak Jack Japelj, star 42 let in doma od Postojne na Notranjskem. Zadel ga je Louis P. Sillon iz Canonsburga. Vzrok: prehitra vožnja. Pokojnik zapušača ženo in dva majhna otroka.

Drugi novi grobovi
Cleveland.—Umrli je John Vitigoj, star 47 let in doma iz Dolnje vasi pri Čatezu. V Ameriki je bil 24 let in tu zapušača ženo in pet otrok.

Pittsburgh.—Na porodu je umrla 25-letna Ana Starašinič, roj. Stupica. Otrok je tudi umrl.

Milwaukee.—Umrli je Joe Lepelj, star 46 let in doma iz Mostečna pri Makoljah na Spodnjem Stajerskem. V Ameriki je bil 22 let in delal je po farmah. Bil je samec in tu zapušača sestro. Bil je član društva št. 16 SNPJ.—Dalje je umrl Andro Krnec, star 44 let in doma iz Smarjete na Dolenjskem. V Ameriki je bil 24 let in tu zapušača ženo, dva otroka in dva brata.—Nadalje je umrl John Urbas, star 26 let in rojen tu. Pobraba ga je pljučnica. Zapušača dva brata in šest sester.

JOHNSON, BOSS NRA. NA PADEL TEKSTILNE STAVKARJE

(Nadaljevanje s 1. strani.)
Včeraj v Severni Karolini in Georgiji. Pet stavkarjev je bilo ranjenih z bajoneti v Burlingtonu, N. C. in eden rojak je bil zaboden v Concordu, N. C.

V Patersonu, N. J., so lastniki svetlih predilnic dobili od sodišča injunkcijo, ki prepoveduje 20.000 delavcem simpatično stavko. Injunkcija določa med drugim, da delavci ne smejo niti govoriti med seboj o stavki.

Mesto postaja glavni lastnik zemljišč

New Orleans, La.—Radi neplačanih davkov je to mesto postalo največji lastnik zemljišč in domov. Ob koncu lanskega leta jih je imelo v posesti in skupni vrednosti 26 milijonov dolarjev. Te vrste konfiskacija postaja v Ameriki nekaj naravnega, vendar pa ni glasu o kakšni revoluciji.

Mussolini in italijanski kralj na vojaških manevrih.

Vsi so bili zdaj v zadregi in so molčali, razmaknili so se; naposled je izpregovoril Chaval:

— Tako je, gospod Deneulin, mi ne moremo delati dalje, pet centimov nam dajte več od hunta.

Zdelo se je, da je Deneulina to iznenadilo — Kako, pet centimov? Čemu pa zahtevate to? Jaz se ne pritožujem zaradi vašega podporja, nočem vam dati nove tarife kakor montsoujska uprava.

— Ze res, ampak montsoujski tovariši imajo prav. Oni odklanjajo nove plače in zahtevajo zvišek pet centimov, ker je nemogoče pošteno delati za današnjo mezdno . . . Pet centimov hočemo več, kajne, tovariši?

Glasovi so pritrjevali, nastal je hrup, ljudje so spet burno krillili z rokami. Polagoma so se približevali in se v ozkem krogu postavili okoli njega.

V Deneulinovih očeh se je utrnul plamen, a kot zapovedovalen človek je stisnil pest iz strahu, da se ne bi vdal izkušnjavi in zgrabil koga za vrat. Bolje bo, da se z njimi pametno pogovori.

— Pet centimov hočete, in jaz priznam, da je delo toliko vredno. Samo dati vam jih ne morem. Če bi vam jih dal, bi kratko in malo propadel . . . Premislite vendar sami, da moram živeti, da moram živeti naprej jaz, da lahko tudi vi živite. Pri kraju sem, še tako majhen zvišek proizvodnih stroškov bi me pokopal . . . Spomnite se le, dve leti je tega, kar je bila zadnja stavka, takrat sem popustil, takrat je bilo to še mogoče. Toda ta zvišek mezde je že bil moja nesreča, kajti že dve leti se tako prebijam . . . Danes pa rajši takoj zaprem vso kramarijo, kakor pa da ne bi vedel, kje naj vzamem denar, da vas prihodnji mesec izplačam.

Chaval se je zlobno nasmehnil temu gospodarju, ki je tako odkrito razlagal svoje reči. Drugi pa so povesili nosove, trdovratni, nejeverni, ker jim ni hotelo v glavo, da gospodar ne bi zaslužil svojih milijonov pri delavcih.

Deneulin je še bolj prepričan. Pojasnil je svojo borbo zoper Montsou, ki neprenehoma preži, da bi ga pogotnil, če bi bil kdaj neroden in če bi mu le količkaj izpodrsnilo. To je bilo divje tekmovalstvo, ki je sililo človeka, da je bil štedljiv, zlasti še, ker so bili zaradi velike globine Jean-Bartskega rudnika izvaževalni stroški večji in se je ta znatna neugodnost komaj izenačevala z veliko debelino premogovnih slojev. Nikdar bi ne bil zvišal plač vključno stavki, če bi ne bil prisiljen posnemati Montsouja, ker se je bal, da bi ga delavci pustili. In grozil jim je z bodočnostjo, češ, kaj jim bo koristilo, če bo primoran prodati, ker bodo potem prišli pod strašno jarem montsoujske uprave. On ne prebiva daleč v kakem neznanem tabernaklju; on ni eden tistih delničarjev, ki plačujejo poslovodje, da vijejo vratove delavcem, ki ga nikoli ne vidijo: on je gospodar, ki tvega še bolj ko svoj denar svojo razumnost, svoje zdravje, svoje življenje. Če bi se delo ustavilo, bi bila to zanj smrt, ker nima zaloge, naročila mora pa vendar izvrševati. Z druge strani bi bila mrtva vsa glavica, ki jo je vtaknil v naprave. Kako bi potem izpolnjeval svoje obveznosti? Kdo bo plačeval obresti od denarja, ki so mu ga posodili prijatelji. To bi bil stečaj.

— Vidite, dragi moji! je končeval. Rad bi vas prepričal . . . Od človeka vendar ni mogoče zahtevati, da zadrzne samemu sebi vrat, ali ni res? In če vam dam tistih pet centimov ali pa če vas pustim, da stavkate, je, kakor da sem si prerezal vrat.

Umolknil je. Ljudje so zamrmrali. Zdelo se je, da del rudarjev že omahuje. Mnogi so se vračali k šahtu.

— Da bi bil vsaj vsakdo prost, je dejal neki paznik. Kdo hoče delati?

Katarina je ena izmed prvih stopila naprej. Toda Chaval je bil divji, odrinil jo je in kričal: — Mi vsi smo složni, samo figarji se izneverijo svojim tovarišem.

Odslej se je zdelo, da je vsaka sprava izključena. Spet se je razlegel krik, delavci so se jeli prerivati, odganjati drug drugega od šahta in se gnesti ob zidu, da bi skoro koga pomendrali. Za trenotek se je ravnatelj, ves obupan, skušal sam boriti zoper nje in s silo ugnati to množico; a to je bilo nesmiselno prizadevanje, moral se je umakniti. Nekaj minut je ves zasopel obsedel na stolu v pisarni sprejemnega uradnika, tolikanj zbehan zaradi svoje nemoči, da se ni ničesar domislil. Naposled se je pomiril in naročil nekemu pazniku, naj pokliče Chavala, a ko je ta pristal, da se pojde z njim pogajati, je zamahnil z roko, češ, naj ljudje odidejo.

— Pustite naju! Deneulin je hotel vedeti, kaj prav za prav hoče. Že po prvih besedah je spoznal, da je ničemuren, da ga mori nevoščljivost. Zato se mu je jel laskati, se delal začudenega, da si tako dober delavec, kakršen je on, kviri bodočnost. Dejal je, da ga je že dlje časa opazoval in da mu je namenil hitro napredovanje, naposled pa mu je naravnost ponudil, da ga kasneje postavi za paznika. Chaval ga je molče poslušal, naprej je stiskal pesti, potem pa jih je bolj in bolj razklepal. V njegovih možganih so se godile velike reči. Če bi se ne zagrizel v stavko, bi nikdar ne bil Štefanov pomočnik, a zdaj se mu odpira drugod, da bi se pridružil starešinam. Ponos mu je pognal kri v obraz in ga opajal. Sicer pa ni prišlo krdo stavkujočih, ki ga je pričakoval davi, in ga tudi več ne bo; gotovo jih je ustavila kaka zapreka, morda orožniki, ni tedaj drugega, nego da se poda. Vkljub temu pa je odkimaval in se delal nepodkupljivega ter se trkal na prsa. Slednjič pa je, ne da bi povedal gospodarju o sestanku, ki je bil domemben za montsoujskimi rudarji, obljubil, da bo pomiril tovariše in jih pregovoril, naj se vrnejo.

Deneulin je ostal skrit, celo pazniki sami so stali ob strani. Že vso uro so poslušali Chavala, stoječega na hunti v sprejemališču, kako govori in se prereka. Nekaj delavcev mu je zvižgalo, kakih sto dvajset pa je jezno odhajalo, trdovratno vztrajajoč pri sklepu, ki jim ga je on vsilil. Ura je bila že več ko sedem, danilo se je že, dan je bil jasen, veder, pritiskala je huda zmrzal. Na mah je spet rudnik jel obratovati, delo, ki se je bilo ustavilo, se je spet pričelo. Najprej se je premaknila pogonska ročica pri stroju, ki je jel odvijati in navijati vrvi na boben. Potem se je v trušču signalov začelo spuščanje, koši so se polnili, se pogrezati, prihajati spet na dan, šaht je požiral svoj obrok tekačev, vlačnic in kopačev, a po jeklenih tleh so porivali vlačniki hunte, da je ropotalo, kakor da grmi.

— Strela božja, kaj pa se sučeš tod okrog? je kričal Chaval na Katarino, ki je čakala, da pride na vrsto. Spravi se dol in ne postopaj!

Ko se je ob devetih pripeljala gospa Hennebeaujeva s kočijo, sta bili Lucija in Jeanne že popolnoma pripravljene in zelo elegantni, četudi sta bili obleki že dvajsetkrat predelani. A Deneulin se je začudil, ko je videl Negrela, ki je na konju spremljal kočijo. Kako, možki gredo tudi z njimi? Tedaj je gospa Hennebeaujeva po materinsko razložila, da so jih preplašili, češ, ceste so polne čudnih obrazov in so zato rajše vzele s seboj varuha. Negrel se je smejal in jim zatrjeval, da ni nič vznemirljivega, ker ti kričači, kakor vselej, samo razgrajajo, nihče pa se ne upa zagnati kamna v šipo. Deneulin, še vedno vesel, jim je pripovedoval, kako je zadušil upor v Jean-Bartu. (Dalje prihodnjik.)

Sedmi vzlet v stratosfero

Kroniki zrakoplovstva in znanstvenih ekspedij beležita letos tretji, v celoti pa že sedmi vzlet v stratosfero. Po tragično končanem podvigu ruskega stratostrata, ki je bil v znanstvenem pogledu sicer najuspešnejši, ki je po zahtevnem življenju treh odličnih učencev, in po mnogo skromnejšem poletju Američanov, ki bi se tudi skoraj žalostno končal, sta 18. avgusta obiskala stratosfero Piccardova učenca profesor Cosyns in njegov asistent van der Elst. Kakor oba Piccardova vzleta je tudi zadnje znanstveno odpravo financirala belgijska "Nacionalna ustanova za znanstvena raziskovanja" v Bruslju.

Cosyns se je dvignil na letališču Havenne ter bi moral po meteoroloških izvidih ob startu pristati nekje v Švici. Zračne struje pa so ga zanesle daleč od starta, tako da je moral pristati na jugoslovanskih tleh. Po svetu, razen v Jugoslaviji, že ni bilo več tolikanega oduševljenja, kakor o priliki obeh prvih vzletov prof. Piccarda. Valeti v stratosfero bodo pač postali po-

časni vse bolj normalen in pogostejši način znanstvenega raziskovanja in bo na njih polagoma zbledela glorijska senzacionalnost in herojstva, kakor je že zbledel nimb poletov čez ocean in čez Himalaje, ter drugih slavnih prvenstvenih podvigov.

Sportna komponenta v poletov v višine nad 10,000 metrov bo postala za ljudi sčasoma nemikavna in ostala bo samo še praktična znanstvena komponenta, v kateri je edina resnična vrednost teh vzletov.

Nedvomno je danes težko najti mecena, ki bi bil voljan financirati polete v stratosfero, če bi letalci od ondot prinašali samo zvenkeče rekorde. Če financirajo tovarne letal in letalskih motorjev tako pogostoma polete čez oceane in okrog sveta, že vedo, da se jim bo žrtvovali kapital pošteno povrnil, ko se bo zračni promet še bolj razvil. Stratosferni baloni pa se ne morejo spuščati v reklamne namene, ker nikoli ne bodo mogli postati prometno sredstvo. Ti baloni so samo naše tipalke in grezila, s katerimi skuša znanost otipati in izmeriti atmosferski plašč, ki oklepa našo

zemljo, da bi spoznala njega sestavo in značaj ter razkrila vse zagonetne pojave, ki se v njem dogajajo.

Ozračju, ki oklepa našo zemljo, bodisi troposferi, ki sega 10,000 m visoko, bodisi stratosferi, ki se razteza onkraj te meje do onih najskrajnejših plasti, ki jih tvorijo le še redko molekuli zračnih plinov, je znanost posvečala doslej premalo pozornosti.

Zarki, ki prihajajo iz vsemirja in od sosednjih nebesnih teles, utrpe na poti skozi zračne plasti toliko na svoji jakosti, da jih je na zemlji večasi težko zasledovati. In vendar kažejo dognanja, da imajo prav ti zarki dostikrat odločen vpliv na razne kemične in fizikalne procese, ki jih brez spoznanja teh žarkov nikoli ne bo mogoče prav razumeti in izkoristiti. Izkustva kažejo n. pr., da morajo plini, ki sestavljajo zrak, biti v višinskih plasteh v popolnoma drugačnem razmerju kakor pri tleh. Zlasti zanima učenjake, koliko je v njih ozona, ker mora biti po teoriji ravnatelja znanstvenega inštituta v Bruslju Jau-montea neprimerno več kisika

v višinskih plasteh atmosfere, kakor pa pri tleh, če naj si po veljavnih zakonih razlagamo nekatere sicer nerazumljive klimatske pojave na zemlji. Merjenje kisika v stratosferi je bila zaradi tega poleg proučevanja žarkovja tudi ena poglavitnih nalog zadnjega Cosynsovega poleta. Rezultati, ki jih je prinesel učenjak s seboj in ki so po njegovi izjavi prav izčrpní, utegnejo biti zelo velikega pomena za napredek meteorologije in posebej še klimatologije.

Posebno vprašanje je spet širjenje električnih valov brezžične telegrafije in telefonije po zraku, zlasti kratkih valov, ki kažejo neke nerazumljive samovoljnosti, ki so se ravno med Cosynsovím poletom prav očitno pokazale. Kakor znano, je imel učenjak s seboj brezžično postajo na kratke valove, ki je ves čas brezhibno delovala pa vendar nobena sprejemna postaja ni mogla presteči njenih znakov, prav tako kakor tudi Cosyns ni mogel slišati postaj, ki so ga klicale z zemlje. Zašel je v tako zvane mrtve pasove, ki se jih električni valovi izogibljajo in treba bo dognati, kaj je vzrok teh otokov mrtvega molka v višinah.

Vse to je seveda le površen pogled na kompleks ugank, ki se nam skrivajo v onih višinskih plasteh ozračja, v katerih ne diha neposredno naše pritalno življenje. Vaak nov podvig v stratosfero prinese poleg nekaj doganjanj tudi še nekaj novih vprašanj. Slavni Piccard, ki se je prvi dvignil v stratosfero, da bi meril, kako pojema moč kozmičnih žarkov na poti skozi ozračje, je postrani ugotovil, da mora biti sestava višinskih zračnih plasti prav za prav drugačna, kakor smo si predstavljali. Kakšne neskladnosti z veljavnimi teorijami so že letos dognali ruski in ameriški stratosferni letalci in koliko so imeli priliko potrditi sedanja naziranja, se še ne ve in tudi o tem, kaj nam je zdaj Cosyns prinesel iz tistih mejnih prostorov med "tu" in vsemirjem, se bo šele čez delj časa kaj podrobnejšega izvedelo. Nedvomno pa pomeni vsak tak podvig nekaj okretov tistega žilavega svedra človeških možganov, ki trmasto riže naprej, hoče prodrati do jedra skrivnostnega mehanizma narave. Najkdo še tako skeptično gleda na taka stremjenja za imaginarnimi vrednotami, praktičnih koristi, ki nam jih nehoteno prinašajo, pa nikakor ne more prezreti. In v tem je največja zasluga mož, kakor so Cosyns in njegovi predhodniki.

MISLI SO ELEKTRIČNA SILA

Novi znanstveni dokazi po eksperimentalni preizkušnji

Misli so sila v pravem pomenu besede, in sicer električna sila. To spoznanje ni novo. Spominimo se samo na znani fakirski poskus. Poskusni osebi položimo na čelo kos leda in ji sugeriramo, da je kos žarečega železa. Ta misel zadostuje, da povzroči na čelu vse učinke resničnega žarečega železa, pravo opekline. Ali je mogoč boljši dokaz za fizično silo misli?

Toda ta fizična sila je, kakor rečeno, električna. To je pokazal z novimi poskusi prof. Jacobsen iz Chicaga. Poskusna oseba je ležala mirno s zaprtimi očmi. Jacobsen ji je položil elektrodo na poljubno mesto desne roke. Elektrodi je priključil galvanometer. Poskusna oseba je nato dobila nalogo, naj si samo misli, da to roko upogiba. Že sama ta predstava, torej brez dejanja samega, je zadostovala, da se je kazalo galvanometra premaknilo. Premaknilo pa se ni, če si je poskusna oseba predstavljala, da upogiba drugo roko ali premika kakšen drug ud, ki ni bil v neposredni zvezi z elektrodo. Pač pa je igla v galvanometru tem močnejše znehajala, če se je z elektrodo zvezani ud zganil še za takšno malenkost. Jacobsen je torej podal lep dokaz, da so misli v resnici električna sila.

Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini dar trajne vrednosti, ki ga za mal denar lahko pošljete svojcem v domovino.

Čikaška razstava: Grace Moore, operna pevka igralka (sedi na parobku) v paviljonu "Črnem gozdu."

Edisonova oporoka

Tudi Edison je bil proti zlorabljanju tehničnih izumov v vojne namene

Slavni izumitelj Edison je ob svoji smrti ostavil dve oporoki. Prva je določala, kako naj se njegovo imetje prenese deloma na njegovega sina, deloma razdeli v druge svrhe. Druga oporoka v obliki pisma na nekoga prijatelja, so smatrali tako rekoč za njegovo moralno oporoko. V nji je določil, naj poiščejo med mladimi ameriški tehniko po posebni izbiri tri mladeniče, izmed katerih naj bo eden nekoč njegov naslednik. Vsi trije so dobili iz posebne Edisonve ustanove dovolj sredstev za brezskrben študij in delujejo še danes v njegovih obratih.

To pismo so smatrali, kakor rečeno, za Edisonvo moralno oporoko. A sedaj je nenadoma prišlo na dan, da je prava moralna oporoka bila v rokah nekoga njegovega prijatelja odvetnika, ki naj bi jo objavil ob obletnici njegove smrti. Odvetnik je pa umrl že sedem mesecev po Edisonu, njegova pisarna z vsem inventarjem je prišla v roke nekemu njegovemu sorodniku, ki je šele te dni odkril med odvetnikovo zapuščino kuverto z Edisonovo listino.

Ta moralna oporoka slavnega izumitelja obsega 16 s strojem napisanih strani in predstavlja gorečo izpoved vere v človeški napredek. Edison je prepričan, da bo človeštvu še pred koncem tega stoletja uspelo izkoristiti takšne vire energije, da bo svet spremenil svoje obličje. Najvažnejša izmed teh virov energije bosta splošno toplota zemeljske notranjosti in temperaturna razlika med zgornjimi in spodnjimi morskimi plastmi. (Kakor znano je prvi problem skušal rešiti Anglež Parson, izumitelj parne turbine, drugega problema pa se je lotil Francoz Claude). Vendar pa b viri energije samo stopnja do rešitve velikopotezni drobiti ki bo sprostila takšne gon obratov, da bodo strijski proizvodi skorajda vsa prometna blaga povsem drugo li bo socialni problem kakor ga ne morejo ti vsi drugi napor.

TISKARNA S.N.P.

SPREJEMA VSA
v tiskarsko obrt spadajoča
Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku
Voda vodstvo TISKARNE APELIRA NA Č S.N.P.J., DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI
Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne Cene smerne, unijako delo prve vrste
Pišite po informacije na naslov:
S.N.P.J. PRINTE
2657-59 SO. LAWNDALE AVENUE
Telefon Rockwell 4904
CHICAGO, ILL.
Tam se dobe na željo tudi vsa ustrezna pojava